

ונגר זוהתה ההזדמנות לבחינה מחודשת של השלד העירוני מתוך מחשבה ורצון לשפר את החיבורים העירוניים, לקבוע ולהגדיר שטחי קליטת נגר ולשקם את ערוצי הנחלים. מגמות אלה מתייחסות לשלושה אלמנטים מרכזיים בתכנון ניהול המים: האטה, השהיה והגדלת ההחדרה והחלחול. ניהול כלל עירוני בהיבטים אלה יוצר רשת ירוקה-כחולה התואמת באופן מלא תכנון עירוני מיטבי המעמיד את הולך הרגל במרכז ומעודד הליכתיות, רציפות והמשכיות. כמו בדוגמאות מהעולם, גם בירושלים קביעת רשת כחולה-ירוקה תואמת את העקרונות התכנוניים של התכנסות על פני במת העיר, יצירת עיר מכוונת וניצול שטחי הנחלים כאצבעות ירוקות הבונות את השלד העירוני. ירושלים, כעיר הניצבת על במת ההר בראש אגן הניקוז, תהיה נשכרת מטיפול נכון ובר-קיימא בנושא הנגר, שמשמש במים כמשאב ולא כמפגע, מזין את המרחב הציבורי ומעשיר אותו בכחול ובירוק, ומטפל בזיהומים ובעודפי המים היוצרים נזקים. תכנון מוטה נחלים יתרום לחיזוק החיבוריות בין השכונות וליצירת מרחבים ציבוריים פתוחים, המשכיים, עשירים ומגוונים במגוון ביולוגי לצד מגוון אנושי: חיבור שכונות עם אזורי התרבות והמסחר. נחלים העוברים בשולי העיר יתחמו את גבולות העיר הבנויה. מימוש תפיסה זו עדיין אפשרי בירושלים, וראוי לבחינה יסודית ולשילוב במארג התכנון הפיזי העירוני.

איור 1. הנחל כיוצר שלד עירוני, ששטחי ציבור וטבע מכונסים אליו ומקושרים אליו (תרשים סכמטי)

שמובילות לנזקי שיטפונות, לפריצה של מערכות הביוב ועוד. בד בבד עם החשיבה המחודשת בנושא פתרונות לניהול מים

תכנון
בקצרה

פארק עין נמפית - פארק טבע אזורי במרחב נחל נעמן

יוחאי קורן

ליגמ פרויקטים סביבתיים בע"מ

yochai@lygm.co.il

פיתוח פארק עין נמפית - תוכנית שלב ב'. מימין: המצב הקיים, משמאל: הדמיית המצב המוצע. למעלה: שביל הנחל הראשי, לצד הנחל המשוחזר והחורשה הצמודה אליו. למטה: חצפית מוגבהת מעל סבך הצומח שבלב הביצה | התמונות וההדמיות באדיבות ליגמ פרויקטים סביבתיים בע"מ

מרחב נחל נעמן היה ידוע מקדמת דנא כמרחב ביצות מסוכן לאדם. הוא התפתל דרך ביצות הכורדני עד שנשפך לים ליד עכו. בשנות ה-40 של המאה הקודמת, לאחר התיישבות הקיבוצים הראשונים על גדות הנחל והביצות, ערך שלטון המנדט הבריטי פעולת ניקוז וייבוש של הביצות. במסגרת הפעולות תועל הנחל לתעלה הנדסית ישרה והומוגנית, שניקה את מרחב הביצות והביאה לייבוש הכמעט מוחלט. מרחב הביצות שיושב נמצא במקטע המרכזי של הנחל, ומהלכו שם מדרום לצפון. הקיבוצים ניצלו את המרחב המיובש לפיתוח ענפי מדגה וגידולי שדה נרחבים בגדה המזרחית של הנחל, בעוד בגדה המערבית התפתח מרחב מיושב - כפרי, עירוני ותעשייתי. בין אלה לאלה נותרו שטחי טבע מצומצמים, שחלקם הגדול הוכרז כשמורות טבע, המשמרות את נופי המים והביצה שנותרו.

איור 1. פארק עין נמפיה - מפת התמצאות

מצב עניינים זה של נחל הזורם בתעלה ותפקודו האקולוגי והנופי ירוד, התקיים עד תחילת המאה ה-21. בשלב זה הוכנה תוכנית-אב לנחל נעמן, ובמסגרתה זוהה מרחב המשתרע על שטח כולל של כ-600 דונם, בין מפעלי "מילואות" לבין תעלת הנעמן, כמרחב של שרידי ביצות, המשוחרר קניינית וסטטוטורית לפיתוח פארק טבע וסביבה חדש על גדת הנעמן - פארק עין נמפיה (ראו איור 1, וכן בתוכנית פיתוח הפארק בנספח 1 - באתר כתב העת). מרחב זה כולל את תעלת הנחל הקיימת, את שרידי המזבלה ("הר הזבל") שהתקיימה במקום, ואת שרידי מרחב הביצות. רשות ניקוז ונחלים גליל מערבי מקדמת תכנון פארק טבע לגדה המערבית של הנחל, כמוצע בתוכנית האב. הפארק יהיה המשך ישיר ל"שביל נחל נעמן", שפותח במעלה הנחל במקטע המקביל לשמורת "כרי נעמן", והוא יתחבר בעתיד לשכונות של קריית ביאליק שמשני צידי כביש 22. דרך הגישה והמבואה אל הפארק והשביל תהיה ממחלף כרי נעמן על כביש 22.

שרידי המזבלה שהתקיימה במקום ועברה שיקום ראשוני, יספרו את סיפור הזבל בחיינו באמצעות "חתך גאולוגי" בדופן הגבעה, שיאפשר הצצה אל בטן "הר הזבל" ואל תכולתו. הגבעה תשוקם באמצעות צמחייה מתאימה כמרחב מזמין לפרפרים שונים (כיאה לפארק הנקרא על שם סוג הפרפר נמפיה), ותפותח כמרחב הכולל שבילי שוטטות ומצפורים, הצופים על מרחבי הנחל והביצות ועל לינת הדידות, המתקיימת כאן בחודשי החורף.

עד כה בוצעו רק חלק ממרכיבי התוכנית. מרחב הנחל עצמו היה הראשון לעבור שיקום - התעלה המוכרת עברה שיקום מורפולוגי-נופי-אקולוגי בחזית "הר הזבל" לבלי היכר. במרחב הביצתי שמצפון ל"הר הזבל" הושב הנחל לנתיב ולמורפולוגיה ההיסטוריים שלו שמופיעים במפות מראשית המאה ה-20 וברישום הקרקעות העות'מאני, שקדמו לפעולת הניקוז והייבוש. לצד חפירה מחודשת של הנחל בנתיבו ההיסטורי, ייוותר נתיב התעלה המנדטורית פתוח לטובת התמודדות עם שיטפונות. מרחב שרידי הביצות יפותח באופן מדורג - בחלקים הדרומיים ייחפר אגם גדול ולצידו יינטעו חורשות צל מדושות נרחבות, וזה יהיה מרחב קליטת הקהל האינטנסיבי בפארק. מצפון לאגם ולחורשות ייוותרו שטחי הביצה כפי שהם, למטט פיתוח של מערך שבילים, מצפורים ופינות ישיבה מוצלות. מידת ההתערבות והפיתוח ילכו ויפחתו ככל שמצפינים - בחלק הצפוני של הפארק ייחפר אגם קטן נוסף, וממסתור תצפית שיוקם וישמש מרחב שקט ואינטימי בפארק, תתאפשר תצפית בעופות מים ובציפורי שיר.

לאורך הנחל כולו יפותח שביל ראשי שיתחבר אל המעלה ואל המורד, ובעתיד ישמש שביל רציף על גדת הנחל (לאורך הנחלים נעמן וגדורה), ויקשר את עכו בצפון עם פארק הקישון במפרץ חיפה שבדרום. חלקי הפארק שכבר הוקמו הם אטרקציה לפעילות פנאי ונופש עבור תושבי מטרופולין חיפה, הגליל המערבי וכלל אזרחי המדינה.

נחל נעמן המשוחזר, הזורם בתחומי פארק עין נמפיה | צילום: יוחאי קורן, ליגמ פרויקטים סביבתיים

תכנון

בקצרה